

УДК 378.018.8:78–051(4)

DOI: 10.31499/2706-6258.2.2019.178477

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ОСВІТИ

Умрихіна Оксана, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри інструментального виконавства, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини.

ORCID: 0000-0002-1735-1152

E-mail: roza2223@meta.ua

У статті визначено сучасні підходи до європейської освіти у контексті мистецьких освітніх реформ. Проаналізовано окремі законодавчі акти з означеного питання, сконцентровано увагу на наукових розвідках останніх років. Дослідження проведено на основі визначених нових ступенів та рівнів підготовки майбутніх фахівців. Метою статті стало з'ясування ролі освіти у підготовці майбутніх фахівців музичного мистецтва. Серед завдань такі: з'ясувати сучасні підходи до підготовки спеціалістів за мистецькою освітою, проаналізувати стан досліджуваної проблеми на прикладі окремих закладів освіти України. Методи наукового дослідження: аналіз, порівняння, спостереження за освітнім процесом, анкетування, узагальнення. Автором запропоновано окремі технології навчання в процесі викладання мистецьких дисциплін.

Ключові слова: професійна підготовка, музичне мистецтво, європейська освіта, професійна компетентність, самостійна робота, педагогічні технології, сучасні підходи, технології навчання, музична освіта, мистецький освітній простір.

MODERN TRENDS OF MUSICAL ART SPECIALISTS' PROFESSIONAL TRAINING IN THE CONDITIONS OF EUROPEAN EDUCATION

Umrykhina Oksana, PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Instrumental Performance, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University.

ORCID: 0000-0002-1735-1152

E-mail: roza2223@meta.ua

The article defines modern approaches to European education in the context of artistic educational reforms. Separate legislative acts on this issue are analyzed, the attention is focused on scientific intelligence of recent years. The main strategic goal of the development of higher education of Ukraine at the present stage is the integration of higher education of Ukraine into the European educational system in the conditions of joining the Bologna process, preventing possible difficulties and taking into account the prospects of this progressive process, harmonizing and combining the national components of higher education with the requirements of the Bologna Declaration for the creation of a unified European Higher Education Area. The research was conducted on the basis of identified new degrees and levels of future specialists' training. The tasks are: to find out modern approaches to the training of

specialists in art education, to analyze the state of the problem under study by the example of individual educational institutions of Ukraine. Methods of scientific research: analysis, comparison, observation of the educational process, questionnaire, synthesis. The author proposes separate learning technologies in the process of art disciplines teaching.

Keywords: vocational training, musical art, European education, professional competence, independent work, pedagogical technologies, modern approaches, educational technologies, music education, artistic educational space.

У країні поступово здійснюються освітні реформи. Це зумовлено тим, що Україна інтегрується у європейський простір. У першу чергу удосконалення зазнали законодавчі акти. Нами зацентровано увагу на європейській освіті, її напрямках розвитку. Актуальність дослідження зумовили ті освітні реформи, що мають місце на сьогодні. Закон України «Про вищу освіту» (ст. 5 Розділ 2) регламентує рівні вищої освіти, а саме: початковий (короткий цикл), перший (бакалаврський), другий (магістерський), третій (освітньо-науковий), науковий рівні вищої освіти. Відповідно до цього визначено ступені: 1) молодший бакалавр; 2) бакалавр; 3) магістр; 4) доктор філософії; 5) доктор наук [2].

Головним стратегічним завданням розвитку вищої освіти України на сучасному етапі є інтеграція вищої освіти України до європейської освітньої системи в умовах приєднання до Болонського процесу, запобігаючи можливим складностям і враховуючи перспективи цього прогресивного процесу, узгоджуючи та поєднуючи національні компоненти вищої освіти з вимогами Болонської декларації задля створення єдиної зони європейської вищої освіти.

Враховуючи це, одним з актуальних завдань сучасної освіти є суттєве оновлення змісту освіти, пошук, створення та застосування найефективніших сучасних форм і методів навчання для забезпечення високої якості знань студентів. Завдяки політиці українського уряду на початку ХХІ ст. приєднання до Болонського процесу визначило реформаторські кроки України до європейської інтеграції у сфері вищої освіти.

Для реалізації курсу на інтеграцію до Європейського союзу, забезпечення всебічного входження України в європейський політичний, економічний і правовий простір Указами Президента України затверджена Стратегія інтеграції України до Європейського союзу. Основними напрямками культурно-освітньої і науково-технічної інтеграції визначено впровадження європейських норм і стандартів в освіті, науці і техніці, презентація і поширення власних культурних і науково-технічних здобутків у ЄС. Це сприятиме підвищенню в Україні європейської культурної ідентичності та входження до загальноєвропейського інтелектуально-освітнього та науково-технічного середовища.

Провідні напрями модернізації національної освіти обґрунтовано у таких державних документах: Закон України «Про освіту» (1991 р.), «Про вищу освіту» (2014 р.), Закон України «Про професійний розвиток працівників» (2012 р.), «Стратегія інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів» (2010 р.), Концепція гуманітарного розвитку України на період до 2020 року (2012 р.), галузева Концепція розвитку неперервної педагогічної освіти (2013 р.), Концепція загальної мистецької освіти (2003 р.) та ін. У цих документах визначено пріоритети національної освіти щодо формування нового покоління креативних, духовно й естетично багатих, висококультурних, конкурентоспроможних фахівців –

представників інтелектуально-мистецької еліти суспільства, здатних до постійного творчого пошуку впродовж усього життя.

У контексті актуальності проблеми глобалізаційних, євроінтеграційних суспільних процесів і національно-локальних освітніх систем питання професійного саморозвитку майбутніх педагогів, зокрема, учителів музичного мистецтва, набуває особливого значення.

Сутністю музично-педагогічної освіти є гармонійний розвиток особистості майбутнього вчителя, який повинен володіти ґрунтовними знаннями у сфері музичного мистецтва, педагогічної науки, психології, методики викладання фахових дисциплін. Лише за таких умов він зможе реалізувати свій потенціал у професійній і творчій діяльності, досягнути вершин саморозвитку і самовдосконалення.

Але в Постанові від 20 січня 1998 р. визначені рівні, що втратили силу відповідно до Закону «Про вищу освіту» (наприклад, спеціаліст). Натомість у Рекомендаціях парламентських слухань щодо професійної освіти як складової забезпечення кваліфікованого кадрового потенціалу України (2016 р.) зазначено, що світова тенденція неперервної професійної освіти (освіти впродовж життя) зумовлює необхідність цілісного розв'язання проблем розвитку трудового потенціалу, його професійної підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації, щоб дати людині належні знання, вміння та компетентності для забезпечення її гармонійної взаємодії з технологічним суспільством, що швидко розвивається. Розвиток вищої освіти в Україні розглядається в умовах наявних тенденцій світових освітніх систем, європейських зокрема. У контексті освітніх реформ активізувалися наукові розвідки щодо професійної ступеневої освіти.

Саме на вчителів мистецьких дисциплін значною мірою покладається вирішення питань творчого розвитку особистості, адже мистецтво здатне проникати у найпотаємніші куточки людської душі. Така думка знаходить підтвердження у дослідженнях та концепціях провідних науковців України в галузі мистецької освіти (Н. Гуральник, А. Козир, Л. Кондрацька, Н. Миропольська, Г. Ніколаї, О. Олексюк, О. Отич, В. Орлов, Г. Падалка, О. Реброва, О. Ростовський, О. Рудницька, О. Шевнюк, О. Щолокова та ін.). Ці ідеї закладені у працях українських педагогів-гуманістів, зокрема К. Ушинського, П. Юркевича, М. Драгоманова, Г. Ващенко, С. Русової, В. Сухомлинського та ін.

Особливості професійної підготовки фахівців у системі вищої освіти представили в наукових працях А. Алексюк, О. Глузман, С. Гончаренко, О. Коберник, В. Козаков, О. Макаренко, В. Нагаєв, Н. Ничкало, В. Панченко, В. Семиченко, С. Сисоєва та ін. Проблеми професійного становлення майбутнього вчителя присвятили наукові дослідження у галузі філософії освіти В. Андрущенко, Г. Васянович, Б. Гершунський, І. Зязюн, М. Кісіль, В. Кремень, В. Луговий, П. Саух та ін. Психологічні засади професійного формування майбутнього педагога досліджували Г. Балл, І. Бех, М. Дяченко, С. Максименко, В. Моргун, О. Науменко, В. Рибалка. Актуальні положення теорії і методики професійного становлення педагога всебічно висвітлено в наукових доробках О. Антонової, О. Безпалько, С. Вітвицької, О. Вознюка, О. Дубасенюк, К. Дурай-Новакової, В. Євтуха, В. Ковальчук, Т. Кочубей, А. Кузьмінського, С. Лісової, О. Мороза, А. Нісімчука, Л. Онищук, Г. Тарасенко та ін. Дослідженню змісту, методів, засобів та педагогічних умов професійної підготовки

майбутніх учителів музичного мистецтва присвячено праці В. Бондаря, О. Будник, С. Власенко, М. Дарманського, О. Кіліченко, С. Мартиненка, С. Скворцової, Л. Хомич, І. Шапошнікової та ін. Проблема актуальності мистецької освіти, її ролі в системі професійно-педагогічної підготовки також розглядається в низці сучасних наукових досліджень.

Обґрунтування теоретичних і методичних засад професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до викладання мистецьких дисциплін та естетичного виховання учнів репрезентують О. Дем'янчук, С. Коновець, Л. Масол, О. Отич, В. Орлов, Г. Падалка, О. Рудницька, Н. Сидорчук, О. Хижна, Г. Шевченко. Зарубіжний досвід професійної підготовки вчителів у галузі мистецької освіти висвітлюється в наукових працях Н. Абашкіної, С. Бобракова, Т. Гордієнко, Ю. Кіщенко, Н. Муқан, Г. Ніколаї, О. Олексюка, Н. Попович, А. Соколової, Т. Харченко та ін.

Теоретико-методичні засади розвитку професійної освіти розглянуті низкою вчених (А. Алексюк, О. Діденко, А. Лігоцький, В. Манько, С. Мамрич, Н. Ничкало, Л. Пшенична, О. Романовський, Л. Романишина, С. Сисоєва, Г. Терещук та ін.). За Національним освітнім глосарієм: Ступінь (Degree): Офіційна освітня кваліфікація, яка присуджується закладом вищої освіти / вищим навчальним закладом після успішного завершення відповідної освітньої / навчальної програми. Л. Пшенична визначила три основні стратегічні напрями вдосконалення вищої освіти України: посилення ціннісних аспектів наявної системи вищої освіти і перетворення її в засіб підготовки всього населення до нових умов життя та інструмент розвитку, формування громадянського суспільства; запровадження у структуру і зміст навчання змін, орієнтованих на створення нового менталітету та компетентності, необхідних для успішних дій у демократичній і правовій країні з регульованою ринковою економікою; підвищення міжнародного рейтингу вищої освіти України та її рівноправна інтеграція в європейський і світовий освітянський простір [7].

Метою статті стало з'ясування ролі європейської освіти у підготовці майбутніх фахівців музичного мистецтва. Завдання: визначити сучасні підходи до підготовки спеціалістів музичного мистецтва, проаналізувати стан досліджуваної проблеми.

Визначення напрямів і шляхів модернізації професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва із урахуванням вимог сучасних світових тенденцій освіти розглядається як актуальне питання розвитку суспільства, що впливає на формування ціннісного світу та духовних потреб підростаючого покоління. Його вирішення потребує подолання існуючих протиріч, між:

- соціальним запитом української спільноти на компетентних учителів музичного мистецтва, педагогів-музикантів та існуючим недостатнім рівнем їх професійної підготовки;
- вимогами Європейського союзу до системи професійної підготовки фахівців країн, що беруть участь у Болонському процесі та традиційною вітчизняною системою мистецької освіти;
- сучасними потребами суспільства в оновленні та вдосконаленні змісту, форм, методів професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва та недостатньо розробленими організаційно-методичними умовами удосконалення даної підготовки;
- необхідністю вивчення і впровадження у професійній підготовці майбутніх

учителів музичного мистецтва зарубіжного досвіду та недостатнім вивченням і висвітленням його в сучасних наукових працях;

- потребами вищої мистецької школи до впровадження інноваційних технологій та недостатньою їх розробкою в теорії та практиці професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва.

Професійна діяльність вчителя музичного мистецтва відбувається в тісному взаємозв'язку сфер мистецтва, освіти і культури, що обумовлюється специфікою музичної освіти. У зв'язку з цим становлення і розвиток професійної компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва безпосередньо залежать від наявності відповідних його предметній області знань, умінь, досвіду і володіння відповідними компетенціями.

В державному стандарті визначені загальні задачі в області педагогічної та культурно-просвітницької діяльності бакалавра, педагогічної освіти, яка є основою для визначення його професійних компетенцій:

- вивчення вікових особливостей та індивідуальних можливостей, потреб, досягнень учнів в області освіти і проектування на основі отриманих результатів індивідуальних маршрутів їх навчання, виховання, розвитку;
- організація навчання і виховання в сфері освіти з використанням технологій, які відповідають віковим особливостям учнів і відображають специфіку предметної області;
- організація взаємодії з суспільними і освітніми організаціями, дитячими колективами й батьками для вирішення завдань у професійній діяльності;
- використання можливостей освітнього середовища для забезпечення якості освіти, зокрема з використанням інформаційних технологій;
- здійснення професійної самоосвіти і особистісного зростання, проектування подальшого освітнього маршруту і професійної кар'єри;
- вивчення і формування потреб дітей та дорослих в культурно-просвітницькій діяльності;
- організація культурного простору;
- розробка і реалізація культурно-просвітницьких програм для різних соціальних груп;
- популяризація професійної області знань в суспільстві.

Участь вітчизняних науковців у Європейських дослідницьких програмах повинна мати чітку й структуровану спрямованість. Перспективними напрямками співробітництва в галузі освіти і культури мають бути дослідження розвитку музичної та музично-педагогічної освіти в Україні, досвід організації та підготовки музично-педагогічних кадрів у країнах-учасниках Європейського освітнього простору, узагальнення та впровадження нових концепцій та музично-педагогічних технологій у практику вітчизняної мистецької освіти. Дослідники країн-учасників Європейського Союзу мають право використовувати знання та досвід міжнародного співробітництва в розробці нових концепцій і авторських програм, а також створенні наукових проєктів, спрямованих на збагачення та вдосконалення власного досвіду засобом використання напрацювань та здобутків інших національних культур.

Учитель музики постійно виступає в ролі виконавця, ілюстратора, концертмейстера на уроці і в позакласній роботі, використовуючи складний і різноплановий репертуар. Відповідно до програми вчителю необхідно виконувати багато творів, написаних спеціально для фортепіано, показувати фрагменти з опер, балетів, симфоній. Змістом інструментально-виконавської підготовки стають твори різних стилів (бароко, класицизм, романтизм, неокласичні стилі), жанрів (інтенції, сюїти, прелюдії та фуги, сонати, концерти, п'єси та етюди) і форм (сонатна, варіаційна, рондо). При цьому, зміст повинен відповідати вимогам системності, що дозволяє вивчати музичний матеріал на уроках в логічній послідовності, при якій наступне ґрунтується на попередньому і складає цілісність. Тому вкрай необхідно вже на першому курсі підвести учня до розуміння важливості професійного володіння фортепіано та якнайширшого ознайомлення з фортепіанною літературою. Враховуючи оригінальність, неповторність особистості студента, наявність або відсутність необхідних для його майбутньої діяльності якостей, педагогу необхідно пам'ятати, що всі вони в процесі навчання і практики розвиваються. Однак стихійного їх становлення недостатньо. Необхідні спеціально продумані умови і зусилля як педагога, так і студента. Значний вплив на успішність інструментально-виконавської підготовки мають реальні вчинки педагога, які виявляються в створенні творчих ситуацій, що включають: емоційно-виразний показ, діагностику особистого стану студента, направленість його мотивації, передбачення результату виконавської концепції, що дозволяє в кожному конкретному випадку виокремлювати відповідний варіант стратегії і тактики. Такі взаємовідносини, що виникають у сумісній творчій діяльності сприяють появі якісно нових утворень в особистісно-професійному становленні студента, що дозволяє послідовно висувати більш складні і змістовні навчальні завдання.

Вивчення перспективних напрямів модернізації професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва дало можливість визначити, що українська мистецька освіта послідовно проходить шлях інтеграції в європейській освітній простір: вивчається зарубіжний досвід підвищення якості сучасної освіти музикантів-педагогів, впроваджується кредитно-трансферна система навчання, досліджуються шляхи інноваційних змін у змісті музичної освіти в концепції компетентісного підходу, розглядаються оптимальні системи оцінювання навчальних досягнень студентів; вивчаються можливості підвищення рівня конкурентоспроможності студентів на світовому ринку праці, через здобуття ними однієї чи декількох спеціалізацій.

Крім того, удосконалення методики інструментально-виконавської підготовки вчителя як науки залежить від розвитку культури, музичного мистецтва і зумовлюється наявністю зв'язків з психологією, педагогікою, мистецтвознавством та з іншими предметами виконавського циклу. Водночас, орієнтація на світові тенденції освіти не повинна призводити до бездумної перебудови національної системи мистецької освіти, її стан необхідно глибоко проаналізувати, порівняти з європейськими критеріями стандартів, зберегти кращі надбання вітчизняної освіти у сфері музичного мистецтва, визначити перспективи перебудови у новому соціально-економічному просторі.

Перспектива подальших досліджень полягає в обґрунтуванні моделі професійної підготовки майбутніх педагогів музичного мистецтва до мистецько-освітньої діяльності як цілісної педагогічної системи в умовах євроінтеграційних освітніх процесів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Національний освітній глосарій: вища освіта / авт.-уклад.: І. І. Бабин, Я. Я. Болюбаш, А. А. Гармаш та ін.; за ред. Д. В. Табачника і В. Г. Кременя. Київ: Плеяди, 2011. 100 с.
2. Про вищу освіту: Закон України. (2014). *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
3. Про затвердження Положення про освітньо-кваліфікаційні рівні (ступеневу освіту): постанова Кабінету Міністрів України від 20 січня 1998 р. № 65 із змінами та доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/65-98-%D0%BF>.
4. Про освіту: Закон України (2017). *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
5. Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Професійна освіта як складова забезпечення кваліфікованого кадрового потенціалу України: проблеми та шляхи вирішення»: постанова Верховної Ради України від 7 вересня 2016 року № 1493-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1493-19>
6. Ципин Г. М. Обучение игре на фортепиано. Москва: Просвещение, 1984. 176 с.
7. Шрамко О. І. Основний музичний інструмент: алгоритми методики. Кривий Ріг: Видавничий дім, 2008. 219 с.

REFERENCES

1. Natsionalnyi osvittii hlosarii: vyshcha osvita. (2011). I. I. Babyn, Ya. Ya. Boliubash, A. A. Harmash y in.; D. V. Tabachnyka, V. H. Kremenia (Ed.). Kyiv: Pleiady [in Ukrainian].
2. Pro vyshchu osvitu: Zakon Ukrainy. (2014). Ofitsiinyi sait Verkhovnoi Rady Ukrainy. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> [in Ukrainian].
3. Pro zatverdzhennia Polozhennia pro osvितno-kvalifikatsiini rivni (stupenevu osvitu): postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 20 sichnia 1998 r. № 65 iz zminamy ta dopovnenniamy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/65-98-%D0%BF> [in Ukrainian].
4. Pro osvitu: Zakon Ukrainy (2017). Ofitsiinyi sait Verkhovnoi Rady Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> [in Ukrainian].
5. Pro Rekomendatsii parlamentskykh slukhan na temu: “Profesiina osvita yak skladova zabezpechennia kvalifikovanoho kadrovoho potentsialu Ukrainy: problemy ta shliakhy vyrishennia”: postanova Verkhovnoi Rady Ukrainy vid 7 veresnia 2016 roku № 1493-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1493-19> [in Ukrainian].
6. Tsypyn, H. M. (1984). Obuchenye yhre na fortepiano. Moskva: Prosveshchenye [in Ukrainian].
7. Shramko, O. I. (2008). Osnovnyi muzychnyi instrument: alhorytmy metodyky. Kryvyi Rih: Vydavnychy dim [in Ukrainian].